

Nr 11.

Av herr **Lindman m. fl.**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående eftergift av kronans eventuella, på rättegång beroende rätt till vissa fastigheter m. m.

I en vid 1913 års riksdag inom andra kammaren väckt motion (nr 96) hemställde undertecknad Lindman med flere, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att om återvinningstalan till fastighet, som förmenas vara kronan olagligen frånhänd, finnes böra anställas, men sådana förhållanden föreligga, att ett eftergivande av kronans eventuella rätt synes vara av billighet påkallat, Kungl. Maj:t måtte så tidigt som möjligt sätta riksdagen i tillfälle att därom besluta.

I motionen lämnades till en början redogörelse för fyra särskilda dylika rättegångar, och anförde motionärerna vidare:

»Det lär vara förutse, att den allmänna rättskänslan kommer att livligt uppröras, om i sådana fall som de nu relaterade och andra liknande jorden frändömes den godtroende innehavaren och en sådan dom sedan sättes i verket. Det måste framstå såsom i hög grad obilligt, om staten själv — vars högsta uppgift är att förverkliga rätten, den materiella rätten, och som ingalunda kan fritaga sig från den dryga andel i skulden till nu faktiskt föreliggande oegentligheter, som är att föra tillbaka till dess egna tjänstemäns fel och försummelse — nu begagnar sig av sent uppdagade, ur arkivernas gömmor framdragna upplysningar till en omstörtning av bestående förhållanden, som gör summum jus till summa injuria. Helt visst kommer den allmänna rättskänslan, åtminstone i de fall, där kronans vinst skall köpas till priset av den enskildes ruin, att med styrka kräva, att staten gör något för att avvända eller mildra följderna av det slag, som den riktar mot den enskilde, oförvitlige medborgaren, vars enda fel är att han litat på statens egna officiellt handlande myndigheter.

Det var säkerligen en känsla härav, som låg under hans excellens herr statsministerns yttrande under debatten i andra kammaren sistlidne riksdag (1912) angående hävdelagens suspension, då han, i anledning av uttalade farhågor om lagförslagets följder för en mängd små jordägare, på det allra bestämdaste å regeringens vägnar förklarade, att den hade för avsikt att gå till väga med den största varsamhet. 'Jag borde väl knappast' — tillade han — 'åtminstone för de allra flesta i denna ärade församling behöva påpeka, hur orimlig motsatsen skulle vara i frågan, med en regering, som har såsom en huvudpunkt på sitt program anskaffandet av egna hem åt småfolket. Det vore ju den renaste galenskap, ifall man å ena sidan skulle fullfölja ett sådant syfte och å andra sidan i formalistiskt rätthaveri avhända dem, som leva i nättopp bärgliga villkor, den lilla jord som de ha.'

Det är nog så, att den nu pågående räfsten efter kronan olagligen frångången jord bör anläggas efter andra och vidare synpunkter än det formalistiska rätthaveriets. Det kan med skäl ifrågasättas, om ej det kronan mest värdiga vore att utan vidare taga konsekvenserna av sina egna tjänstemäns fel och försummelse, som den själv icke i tid beivrat. Men även om det ej skulle finnas möjligt att för närvarande vinna förståelse för en sådan åskådning, bör åtminstone i fråga om dessa jordprocesser kunna anläggas samma praktiskt politiska synpunkt, som av regeringen gjordes gällande vid framläggande av förslaget om hävdelagens suspension — den rena statsnyttans synpunkt. 'Det avgörande för den nu upptagna lagstiftningsfrågan' — yttrar herr justitieministern i sitt anförande till statsrådsprotokollet angående hävdelagens suspension — 'synes mig vara, om och i vad mån väsentligt och övervägande gagn kan beredas det allmänna genom förändring i bestämmelserna om hävden.' Huru skilda meningarna än må vara om dessa jordprocesser, nog borde man kunna enas därom, att det vore skäl undersöka, om det gagn, som genom en dylik process och en däri för kronan gynnsam dom tillskyndas det allmänna, uppväger den skada, som det allmänna från andra synpunkter och speciellt genom den enskildes utarmande därav lider — med andra ord, om det verkligen gagnar staten att slå till.

Men skall emellertid en dylik undersökning ske, så bör den företagas på ett tidigt stadium. Det kan icke vara vare sig billigt eller politiskt klokt att först driva en dylik rättegång till slut, kanske alla instanserna igenom, och redan därigenom utarma den angripne jordägaren för att sedan söka i större eller mindre mån gottgöra skadan genom eftergift eller understöd. Bättre vore att i sådana fall, där talande skäl till skonsamhet

mot den enskilde föreligga — och om andra fall är det i detta sammanhang icke fråga — låta denna skonsamhet komma till uttryck genom eftergift redan av kronans *eventuella* rätt, d. v. s. genom att låta kronans förmenta rättsanspråk falla. De förhållanden, som kunna motivera en dylik skonsamhet, såsom hänsyn till det omtvistade föremålets värde, den angripnes nödställda belägenhet, den föreliggande återvinningsgrundens beskaffenhet m. m. dylikt, föreligga i regel lika klara och talande vid rättegångens anhängiggörande som vid dess slut.

Finnes det nu önskvärt, att i särskilda fall det redan på ett tidigt stadium tages under övervägande, huruvida ett föreliggande återvinningsanspråk till äventyrs bör eftergivnas, så återstår att undersöka, huruvida och under vilka former det må vara möjligt att genomföra en dylik anordning.

Att man härvidlag icke kan räkna med något kammarkollegii bestämmande torde utan vidare vara klart. Kollegii advokatfiskal har att utan alla hänsyn göra gällande kronans rätt om den är på laga skäl grundad, och den diskretionära prövning, som skulle kunna föranleda ett eventuellt frånträdande av ett föreliggande återvinningsanspråk, bör uppenbarligen förläggas till annat forum.

Icke ens Kungl. Maj:t i statsrådet lär utvidgas vidare äga befogenhet att besluta om dylik eftergift. Stadgandet i 77 § reg.-formen torde lägga hinder i vägen för Kungl. Maj:t att utan riksdagens medgivande eftergiva någon kronans rätt till fastighet, även om denna rätt är blott eventuell och beroende på rättegång.

Återstår alltså såsom enda behöriga myndighet i dessa frågor riksdagen. Det skulle kunna ifrågasättas, att riksdagen ville till Kungl. Maj:t delegera denna sin prövningsrätt, exempelvis genom att bemyndiga Kungl. Maj:t att under viss tid i behjärtansvärda fall besluta om eftergift av kronans eventuella rätt, ungefärligen såsom riksdagen bemyndigat Kungl. Maj:t att besluta om försäljning av vissa kronoegendomar. En sådan lösning vore utan tvivel mycket tilltalande. Emot densamma kan emellertid anföras den betänkligheten, att det torde vara med stora svårigheter förenat att uppställa några allmänna grunder, efter vilka en dylik befogenhet borde utövas. De förhållanden, som kunna föranleda att kronan av humanitets- eller billighetshänsyn bör underlåta att vid domstolar göra en tvistig rätt gällande, kunna vara av så skiftande art, att några allmänna föreskrifter därom knappast kunna uppställas.

Det torde ej heller möta några avsevärda svårigheter att låta dessa frågor komma under riksdagens direkta prövning. När kammarkollegii

advokatfiskal står i begrepp att anhängiggöra en rättegång, har han naturligtvis full klarhet om såväl den grund, som skall åberopas på kronans anspråk, som den ekonomiska betydelsen av den fastighet, saken gäller. Ofta har han även, eller kan lätt få, upplysning om huruvida beaktansvärda omständigheter föreligga i jordinnehavares ställning eller andra förhållanden. Det skulle vara en lätt sak att anbefalla honom att, om skäl syntes föreligga till eftergift, anmäla ärendet hos regeringen, som därefter kunde, om den så funne skäligt, föreslå riksdagen att besluta dylik eftergift. Är tiden till hävdetidens utlöpande tillräckligt lång, kan allt detta ske innan ännu stämning uttages; behöves åter för hävdens avbrytande att stämning delgives, så kan detta ske. Intet är som hindrar, att kronans ombud därefter vid domstolen väcker fråga om att målet förklaras vilande i avbidan på utgången av en eventuell hänvändelse till riksdagen, och intet tvivel kan råda därom att icke den instämde med tacksamhet skall biträda ett sådant förslag.

Det är att hoppas, att riksdagen icke alltför ofta skulle behöva besvaras med dylika framställningar; men helt visst är, att fall förekomma, då en dylik hänvändelse vore lika befogad som önskvärd.»

Motionen avlämnades i riksdagens andra kammare den 24 januari 1913.

Redan den 14 februari 1913 avlät Kungl. Maj:t till kammarkollegium följande skrivelse:

»Gustaf etc.

Vår ynnest etc. Vi hava erfarit, att advokatfiskalen hos Eder å Våra och kronans vägnar anhängiggjort talan mot åtskilliga innehavare av under bruk skatteköpta hemman angående återvinning av dessa samt att det är antagligt, att advokatfiskalen under närmaste tiden kommer att ytterligare anhängiggöra ett antal dylika rättegångar.

Då emellertid värdet av den egendom, som är föremål för ifrågasättande rättegångar, i åtskilliga fall torde stå i sådant förhållande till de kostnader, som för statsverket äro förenade med rättegångarnas utförande, att kronans intresse av deras fullföljande kan ifrågasättas samt det tillika synes böra tagas i övervägande, huruvida icke i särskilda fall, på därom av svarandepart gjord framställning eller eljest, med hänsyn till föreliggande ömmande omständigheter åtgärder böra vidtagas i syfte att rättegångarna må nedläggas och kronans eventuella rätt till fastigheterna efterskänkas till vederbörande innehavare, hava Vi funnit gott

dels bemyndiga chefen för finansdepartementet att tillkalla en sakkunnig person att inom finansdepartementet biträda vid verkställande

av undersökning, huruvida i särskilda fall vad staten må hava att vinna å rättegångarna står i det förhållande till med desamma förenade kostnader, att staten icke kan anses hava intresse av att fullfölja rättegångarna, ävensom huruvida, med hänsyn till svarandenas ekonomiska ställning av dem å hemmanen nedlagt arbete eller andra förekommande omständigheter, rättegångarna i särskilda fall böra nedläggas och kronaus eventuella rätt till fastigheterna efterskänkas till förmån för dessas innehavare,

dels föreskriva, att advokattfiskalen hos Eder skall i fråga om de rättegångar av förevarande art, som redan äro anhängiggjorda eller komma att av kronan anhängiggöras under den tid förenämnda undersökning inom finansdepartementet pågår, hava att, i den mån målen äro föremål för prövning av underrätt, vid vederbörande domstol göra framställning därom, att målet må förklaras vilande tills vidare,

dels ock anbefalla Eder att, så snart omständigheterna det medgiva, till finansdepartementet överlämna samtliga av kollegium disponerade handlingar i berörda mål att för ifrågavarande undersökning användas och därefter till Eder återställas.

Detta meddela Vi Eder till kännedom och efterrättelse samt vederbörandes förståndigande.

Stockholms slott den 14 februari 1913.

GUSTAF.

Theodor Adelsvärd.»

Då motionen sedermera förekom till behandling i jordbruksutskottet — dess utlåtande är avgivet den 28 april 1913 — yttrade utskottet:

»De i motionen berörda förhållandena äro enligt utskottets mening av beskaffenhet att påkalla allvarlig uppmärksamhet från statsmakternas sida. Uppenbart torde vara, att de anspråk, som från kronans sida väckts eller kunna komma att väckas i fråga om återvinning av kronan olagligen frånhänd jord, komma att för enskilda personer medföra förluster, som med hänsyn till de förhållanden, under vilka jorden av dem förvärvats och innehafts, mången gång måste framstå såsom i hög grad obilliga. I likhet med motionärerna anser utskottet därför ett eftergivande av kronans eventuella rätt i nu ifrågavarande avseende understundom kunna vara av billigheten påkallat. Så är exempelvis fallet, då på grund av svarandenas ekonomiska ställning eller andra förhållanden omständigheterna måste anses särskilt ömmande eller då värdet av den egendom, som skulle åt kronan åter-

vinna, icke står i rimligt förhållande till de med rättegångens utförande förenade kostnaderna och det lidande, som genom en för kronan gynnsam dom skulle åsamkas den enskilde. I likhet med motionärerna håller utskottet före, att undersökningen om, huruvida ett föreliggande återvinningsanspråk till ävertyrns bör eftergivnas, såvitt möjligt bör företagas redan före målets anhängiggörande eller, därest detta icke låter sig göra, i varje fall på ett så tidigt stadium av rättegången som möjligt. Jämväl därutinnan, att prövningen av uppkomna frågor om dylika eftergivanden i varje särskilt fall bör överlämnas åt riksdagen, är utskottet ense med motionärerna.

Enligt vad utskottet erfarit, har emellertid Kungl. Maj:t, beträffande det slag av återvinningsprocesser, vilka hittills förnämligast kommit i fråga, nämligen sådana som avse under bruk skatteköpta hemman, vilka numera befinna sig i enskild ägo, redan vidtagit åtgärder i det av motionärerna antydda syfte. Genom nådigt beslut den 25 sistlidna februari har nämligen Kungl. Maj:t i anledning av de rättegångar, som av kammaradvokatfiskalen anhängiggjorts och under den närmaste tiden torde komma att anhängiggöras mot åtskilliga innehavare av under bruk skatteköpta hemman angående återvinning av dessa *dels* bemyndigat chefen för finansdepartementet att tillkalla en sakkunnig person för att inom departementet biträda vid verkställande av undersökning, huruvida i särskilda fall vad staten kunde hava att vinna å rättegångarna stode i det förhållande till de med desamma förenade kostnaderna, att staten icke kunde hava intresse att fullfölja rättegångarna, ävensom huruvida med hänsyn till svarandenas ekonomiska ställning, av dem å hemmanen nedlagt arbete eller andra förekommande omständigheter, rättegångarna i särskilda fall borde nedläggas och kronans rätt till fastigheterna efterskänkas till förmån för dessas innehavare, *dels ock* föreskrivit, att kammaradvokatfiskalen skulle i fråga om de rättegångar av förevarande art, som redan anhängiggjorts eller komme att av kronan anhängiggöras, under den tid, förenämnda undersökning inom finansdepartementet påginge, hava att, i den mån målen vore föremål för prövning av underrätt, vid vederbörande domstol göra framställning därom, att målen måtte tills vidare förklaras vilande. På grund av berörda bemyndigande uppdrog finansministern samma dag åt f. d. hovrättsrådet Gustaf Ribbing att inom departementet biträda vid verkställandet av den anbefallda undersökningen.

Syftet med den sålunda igångsatta utredningen beträffande de under bruk skatteköpta hemman, som äro eller kunna bliva föremål för återvinningstalan, är tydligen att i de fall, då på grund av vid undersökningen framkomna omständigheter kronans eventuella rätt till hemmanen synes böra

eftergivnas, tjäna såsom grundval för en hänvändelse till riksdagen i dylikt ändamål.

I avseende å nu ifrågavarande slag av kronan olagligen frånhänd jord, d. v. s. de under bruk skatteköpta hemmanen, hava sålunda de i motionen framhållna synpunkterna redan vunnit vederbörligt beaktande. Såsom förut antytts, är det emellertid, enligt vad utskottet inhämtat, just mot innehavare av dylika hemman, som de i motionen berörda återvinningsprocesserna hittills förnämligast riktats. Med fog läser det därför kunna antagas, att Kungl. Maj:t, i den mån sådana återvinningsanspråk mera allmänt komma att riktas jämväl mot innehavare av annan kronan olagligen frångången jord, kommer att ägna motsvarande uppmärksamhet jämväl åt dessa jordinnehavares ställning och, därest så skulle finnas nödigt, även i avseende å dem föranstalta om den undersökning, som kan finnas erforderlig, för att icke genom ett ensidigt hävdande av statsintresset enskilda personer må tillfogas onödigt lidande. Den av motionärerna förordade skrivelsen till Kungl. Maj:t torde därför enligt utskottets förmenande icke vara av behovet påkallad.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att förevarande motion icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Denna utskottets hemställan blev sedermera av riksdagen bifallen.

Enligt vad vi inhämtat äro för närvarande vid domstol anhängiga följande rättegångar angående återvinning till kronan av under bruk skatteköpta hemman.

Förteckningen å dessa rättegångar, sådan den nedan utföres, angiver: dagen för kammaradvokatfiskalsämbetets stämning; den instämnda svarandens namn; hemman eller lägenhet som omtvistas samt för vissa av dem även taxeringsvärde; domstol dit saken instämts och tvistens läge:

1) den 31 juli 1908 — Orrefors bruks aktiebolag — $\frac{1}{2}$ mantal Fröneskruv Södergård, $\frac{1}{4}$ mantal Yttratorp, $\frac{2}{3}$ mantal Långaskröv Södergård, $\frac{1}{4}$ mantal Koppekull, $\frac{1}{4}$ mantal Nygård och $\frac{1}{2}$ mantal Mackamåla i Hälleberga socken — Uppvidinge häradsrätt — beror på Kungl Maj:ts prövning;

2) den 20 mars 1912 — fru E. J. C. von Eckermann, född von Hallwyl och hennes man kammarherre von Eckermann — $\frac{1}{2}$ mantal Stora

Brink, $\frac{3}{8}$ mantal Lilla Brink och $\frac{5}{32}$ mantal Söra i Frustuna socken — Daga häradsrätt — beror på Kungl. Maj:ts prövning;

3) den 23 mars 1912 — Karl Gustaf Gustafsson och hans hustru — $\frac{3}{16}$ mantal Västra Wia i Vintrosa socken — Glanshammars och Örebro tingslags häradsrätt — förklarar vilande;

4) den 22 april 1912 — Per Johan Andersson — $\frac{1}{4}$ mantal Sigg-tuna i Frustuna socken — Daga häradsrätt — beror på Kungl. Maj:ts prövning;

5) den 3 april 1912 — Per Johan Pettersson — $\frac{5}{112}$ mantal Lövåsen i Husby Rekarne socken;

6) S. D. — Karl Andersson och hans hustru Anna Katarina Persdotter — $\frac{1}{56}$ mantal Lövåsen;

7) S. D. — Änkan Brita Sofia Flodin — $\frac{1}{56}$ mantal Lövåsen;

8) S. D. — Maria Charlotta Pettersson — $\frac{1}{56}$ mantal Lövåsen;

9) S. D. — Karl Johan Petersson — $\frac{3}{784}$ mantal Lövåsen;

10) S. D. — Erik Anton Petersson — $\frac{3}{784}$ mantal Lövåsen;

11) S. D. — Elin Wilhelmina Petersson — $\frac{3}{784}$ mantal Lövåsen;

12) S. D. — Johan Petrus Petersson — $\frac{3}{784}$ mantal Lövåsen;

13) S. D. — Viktor Hjalmar Petersson — $\frac{3}{784}$ mantal Lövåsen;

14) S. D. — Bror Oskar Petersson — $\frac{3}{784}$ mantal Lövåsen;

15) S. D. — Greta Albertina Petersson — $\frac{3}{784}$ mantal Lövåsen; — målen 5—15 anhängiga vid Väster och Öster Rekarne häradsrätt — förklarade vilande;

16) den 11 september 1912 — A. T. Westberg — $\frac{1}{8}$ mantal Gocksta i Skultuna socken — Norrbo häradsrätt — förklarar vilande;

17) den 16 november 1912 — Wilhelm Eriksson — $\frac{1}{8}$ mantal Stora Hällaren i Ärila socken — Väster och Öster Rekarne häradsrätt — förklarar vilande;

18) den 31 januari 1913 — Gustaf Persson — $\frac{1}{8}$ tunnland Lien i Åre socken;

19) S. D. — Erik Larsson — $\frac{1}{8}$ tunnland Lien i Åre socken;

20) S. D. — Lars Svensson — 1 tunnland Tångböle i Åre socken; — målen 18—20 anhängiga vid Undersåkers tingslags häradsrätt — bero på häradsrättens prövning;

21) den 31 mars 1913 — Hilda Evelina Schartau — $\frac{9}{40}$ mantal Forsby i Skultuna socken;

22) S. D. — Frans Snell Schartau — $\frac{7}{40}$ mantal Forsby;

23) S. D. — Hovrättsrådet Johan Emil Schartau — $\frac{7}{40}$ mantal Forsby;

24) S. D. — Ingenjören Frans Henrik Schartau — $\frac{7}{40}$ mantal Forsby;

— målen 21—24 anhängiga vid Norrbo häradsrätt — förklarade vilande;

25) den 15 april 1913 — Adolf Janssons stärbhus, hans änka Eva Charlotta Jansson och tre söner — $\frac{1}{8}$ mantal Hejestad i Hölö socken;

26) den 26 april 1913 — Valdemar Karlsson — samma fastighet som under 25; — målen 25 och 26 sammanslagna, handlagda vid Hölebo häradsrätt — beroende på Svea hovrätts prövning;

27) den 28 juni 1913 — Lars Vilhelm Larsson — $\frac{1}{16}$ mantal Sälvan i Hidinge socken;

28) S. D. — Oskar Vallin — lägenheten Ålanda avsöndrad från $\frac{1}{16}$ mantal Sälvan;

29) S. D. — Knista och Hidinge församlingar — lägenheten Sälvanskog avsöndrad från $\frac{1}{16}$ mantal Sälvan; — målen 27—29 handlagda vid Edsbergs häradsrätt — förklarade vilande;

30) den 16 september 1913 — Olof Nilsson — $\frac{1}{9}$ mantal Hårborsta i Åre socken;

31) S. D. — Lars Mårtensson — $\frac{1}{4}$ tunnland Vallan i Åre socken;

32) S. D. — A. Dahlin — lägenheten Harrå-torpet avsöndrad från $\frac{1}{12}$ mantal Vallan i Åre socken; — målen 30—32 anhängiga vid Undersåkers häradsrätt — och beroende på dess prövning;

33) den 16 september 1913 — Olof Olsson — $\frac{1}{4}$ mantal Hällsjö-viken i Lungsunds socken — Färnebo häradsrätt — beroende på Svea hovrätts prövning;

34) den 21 november 1913 — Jonas Pettersson och hans hustru Sofia Ersdotter — $\frac{5}{32}$ mantal Kälbro i Stenkvista socken — Väster och Öster Rekarne häradsrätt — förklarat vilande;

35) den 25 februari 1914 — Adolf Johansson — $\frac{1}{8}$ mantal Karlsbygget i Askers socken — Askers och Sköllersta häradsrätt — förklarat vilande;

36) den 2 april 1914 — Anders Magnus Svensson och hans hustru Anna Karlsson — $\frac{1}{2}$ mantal Gärstad i Häradshammars socken — Björkekinds m. fl. häradsrätt — förklarat vilande;

37) den 27 augusti 1914 — Johan Löfgren — $\frac{9}{16}$ tunnland eller $\frac{3}{32}$ mantal Romo i Undersåkers socken;

38) S. D. — E. Ouchterlony och Leo Ruuth — lägenhet avsöndrad från $\frac{3}{32}$ mantal Romo; — målen 37 och 38 anhängiga vid Undersåkers häradsrätt — bero på häradsrättens avgörande;

39) den 27 augusti 1914 — Albert Alin — $\frac{5}{256}$ mantal Skädduga i Skultuna socken — Norrbo häradsrätt — förklarat vilande;

- 40) den 10 september 1914 — Jan Petter Jansson och hans hustru Johanna Katarina Andersdotter — $\frac{35}{256}$ mantal Axala i Björnlunda socken;
- 41) S. D. — Axel Hjalmar Karlsson — $\frac{35}{256}$ mantal Axala —; målen 40 och 41 anhängiga vid Daga häradsrätt — beroende på Svea hovrätts prövning;
- 42) den 25 september 1914 — C. A. Gustafsson och L. G. Eriksson — $\frac{1}{2}$ av ängen Kumla i Stenkvista socken — Väster och Öster Rekarne häradsrätt — förklarar vilande;
- 43) S. D. — Nils Nilsson — $\frac{3}{2560}$ mantal Ribetnaröd i Hörreds socken — Gärds och Albo häradsrätt — förklarar vilande;
- 44) den 5 oktober 1914 — Anders Isaksson och hans hustru — $\frac{1}{24}$ mantal Spekerud i Frändefors socken — Nordals och Sundals häradsrätt — förklarar vilande;
- 45) den 18 november 1914 — Johan Axel Andersson — $\frac{49}{1000}$ mantal litt. Bo Mesta nr 2 och $\frac{1}{50}$ mantal litt. Dk Mesta nr 4, tax.-v. 5,700 kronor;
- 46) S. D. — Karl Viktor Karlsson — $\frac{7}{1000}$ mantal litt. Bk. och $\frac{7}{200}$ mantal litt. Bl. Mesta nr 2, tax.-v. 5,300 kronor;
- 47) S. D. — J. G. Jonsson — $\frac{1}{500}$ mantal litt. Bh. Mesta nr 2, tax.-v. 3,900 kronor;
- 48) S. D. — Axel Axelsson — $\frac{3}{500}$ mantal litt. Bg. Mesta nr 2, tax.-v. 5,200 kronor;
- 49) S. D. — E. O. Gustafsson — $\frac{81}{1000}$ mantal litt. Bc. Mesta nr 2, tax.-v. 7,500 kronor;
- 50) S. D. — J. R. Törnblom — $\frac{11}{200}$ mantal litt. Ba. Mesta nr 2, taxerat jämte $\frac{58}{1000}$ mantal Mesta nr 1 litt. Ba. till 6,000 kronor;
- 51) S. D. — Johan Eriksson — $\frac{41}{250}$ mantal litt. Bd., tax.-v. 12,200, $\frac{3}{125}$ mantal litt. Be., tax.-v. 1,200, $\frac{23}{1000}$ mantal litt. Bf., tax.-v. 1,700 och $\frac{1}{125}$ mantal litt. Bi., tax.-v. 600 kronor, allt Mesta nr 2;
- 52) S. D. — C. A. Karlsson — $\frac{1}{200}$ mantal litt. Bn. Mesta nr 2, tax.-v. 3,600 kronor;
- 53) S. D. — Karl Arvid Karlsson — $\frac{39}{500}$ mantal litt. Bb. Mesta nr 2, tax.-v. 7,500 kronor;
- 54) S. D. — H. T. Lenngren — $\frac{1}{1000}$ mantal litt. Bp. Mesta nr 2, samt andel av lägenheten Mesta nr 6, tax.-v. 4,000 kronor;
- 55) S. D. — Gustaf Olof Eriksson — $\frac{7}{1000}$ mantal litt. Bm. Mesta nr 2, tax.-v. 1,500 kronor;
- 56) S. D. — L. G. Karlsson — $\frac{3}{250}$ mantal litt. Dg. Mesta nr 4, tax.-v. (jämte $\frac{11}{250}$ mantal av Mesta nr 1) 6,500 kronor;
- 57) S. D. — Johan Eriksson — $\frac{23}{200}$ mantal litt. Da., tax.-v. 8,500 kronor, och $\frac{51}{1000}$ mantal litt. De., tax.-v. 3,800 kronor, Mesta nr 4;

58) S. D. — H. Persson — $\frac{9}{250}$ mantal litt. Dm. Mesta nr 4, tax.-v. 5,000 kronor;

59) S. D. — C. A. Carlsson — $\frac{1}{125}$ mantal litt. Dh. Mesta nr 4, tax.-v. 600 och andel i lägenheten Mesta nr 5, tax.-v. 300 kronor;

60) S. D. — C. A. Carlsson — $\frac{1}{25000}$ mantal litt. Dl. Mesta nr 4, tax.-v. ej särskilt åsatt;

61) S. D. — G. A. Edling — $\frac{79}{1000}$ mantal litt. Dd. Mesta nr 4, tax.-v. 7,600 kronor;

62) S. D. — Sv. Perssons stärbhus, änkan Hilma Persson och sex barn — $\frac{2}{125}$ mantal litt. Di. Mesta nr 4, tax.-v. 1,400 kronor;

63) S. D. — Frans Gustaf Norén — $\frac{31}{500}$ mantal litt. Df. Mesta nr 4, tax.-v. 4,300 samt lägenheten Fredriksborg, tax.-v. 4,500 kronor;

64) S. D. — Johan Erik Larsson — $\frac{3}{250}$ mantal litt. Dn. Mesta nr 4, tax. v. 1,900 kronor;

65) S. D. — Karl Erik Eriksson — $\frac{13}{500}$ mantal litt. Dc. Mesta nr 4, tax.-v. 200 kronor;

66) S. D. — Fors församling — $\frac{81}{6250}$ mantal litt. Db. Mesta nr 4; — samtliga under 45—66 upptagna mål instämnda till Eskilstuna rådstuvurätt, som i utslag den 8 mars 1915 ogillat kronans talan — målen nu beroende på Svea hovrätts prövning;

67) den 19 november 1914 — Jöns Andersson och hans hustru — $\frac{1}{72}$ mantal Ribetnaröd i Hörreds socken — Gärds och Albo häradsrätt — förklarar vilande;

68) den 27 juli 1915 — Storfors bruks aktiebolag — $\frac{1}{8}$ manta Storhult och $\frac{1}{8}$ mantal Vännemyran i Lungsunds socken — Färnebo häradsrätt — förklarar vilande;

69) den 23 augusti 1915 — August Karlsson och hans hustru Johanna Vilhelmina Nilsdotter — $\frac{1}{4}$ mantal Bygdås Norrgården i Ingatorps socken — Södra Vedbo häradsrätt — förklarar vilande;

70) S. D. — F. L. Ryd och hans hustru Augusta M. Ryd — andel i lägenheten Björkhyddan, avsöndrad från bland annat Bygdås Norrgården i Ingatorps socken — Södra Vedbo häradsrätt — förklarar vilande.

Efter det Kungl. Maj:ts ovan återgivna brev av den 14 februari 1913 avlätits till kammarkollegium och med hänsyn till det uttalande, som gjorts i jordbruksutskottets ovan omförmälta av riksdagen biträdda utlåtande, hade man otvivelaktigt haft anledning förvänta, att i åtminstone några av de ovan förtecknade rättegångarna en hänvändelse skulle skett

till riksdagen om frånträdande av kronans eventuella rätt och rättegångens nedläggande. Det lider intet tvivel, att i många av dessa mål förhållandena äro typiskt sådana, som avses i det kungl. brevet och i riksdagens uttalande. Redan den omständigheten, att i vissa fall skett massinstämningar av små jordlotsägare, indicerar sådant. Under den tid av nära tre år, som förflutit sedan det kungl. brevet avgick till kammarkollegium, borde helt visst gott tillfälle förefunnits att för åtminstone en del fall verkställa den skäligen enkla och lätta utredning, som erfordrats för en ramställning till riksdagen.

Intet enda dylikt fall har emellertid ännu förelagts riksdagen och, så vitt vi kunnat utforska, har något sådant ej heller varit föremål för Kungl. Maj:ts skärskådande. Det visar sig alltså, att de myndigheter, som hava att till verkställighet befordre Kungl. Maj:ts ovanberörda brev, icke dela den av riksdagen uttalade uppfattning, »att undersökningen om, huruvida ett föreliggande återvinningsanspråk till äventyrs bör eftergifvas, så vitt möjligt är bör företagas redan före målets anhängiggörande eller, därest detta icke låter sig göra, i varje fall på ett så tidigt stadium av rättegången som möjligt». Vid sådant förhållande synes fog föreligga för att frågan åter motionsvis bringas på riksdagens bord.

Vad därvid till en början synes oss angeläget är, att riksdagen erhåller en fullständig uppgift å de rättegångar om återvinning av jord, som för närvarande äro av kammaradvokatfiskalen anhängiggjorda, med angivande av den grund varå kronans talan i varje särskilt mål stödes. Vidare torde det icke böra möta någon avsevärd svårighet att för ett flertal av dessa mål anskaffa de jämförelsevis enkla upplysningar om taxeringsvärde och särskilda tilläventyrs föreliggande omständigheter, som kunna anses erforderliga för ett bedömande av om rättegången bör nedläggas. Särskilt i fråga om de rättegångar, som förklarats vilande, synes ett dylikt bedömande inom rimlig tid vara av billighet påkallat. Det kan icke vara rätt eller skäligt att under obestämd framtid på ägarens förfoganderätt över egendomen lägga det hindrande band, som ett vilande anspråk på återvinning alltid måste innebära. Vi hålla alltså före, att riksdagen bör besluta att till Kungl. Maj:t avlåta en skrivelse av den innebörd som nedan under b) närmare angives.

Emellertid anse vi, att riksdagen ej bör låta det stanna härvid. Det är på tiden att riksdagen någon gång visar sig vilja i praktiken tillämpa de vackra billighets- och skälighetsgrunder, som under förevarande ange-

lägenhets föregående behandling vunnit så kraftig tillslutning av både regering och riksdag. Förhållandet är också att bland de ovan angivna målen finnes en grupp beträffande vilken ett uttalande på initiativ av motionär mycket väl synes kunna av riksdagen göras.

Nämnda grupp utgöres av målen angående delar av hemmanen nr 2 och 4 Mesta, upptagna under nr 45—66 här ovan. I fråga om dessa mål synas förhållandena vara så enkla, att ett bedömande av befogenheten och lämpligheten av målens nedläggande ej torde bjuda några svårigheter.

Grunden för kronans återvinningstalan är i samtliga dessa mål en och samma. Stämningarna äro i all sin korthet av följande lydelse:

»Genom skatteköpebrev den 10 februari 1744 upplät och försålde kungl. kammarkollegium till överstelöjtnanten Conrad von Siegeroth hemmanen Mesta nr 2 och 4, vartdera om $\frac{1}{2}$ mantal i Fors socken till Skogstorps eller Rosenbergs järnbruks 'drift och konservation' under villkor, bland andra, att hemmanen skulle förbliva från bruket oskiljaktiga samt att åborna skulle bli från hemmanen odrivna så länge de fullgjorde sina skyldigheter.

Enligt vad ämbetet inhämtat är nämnda bruk numera nedlagt.

På grund härav och med stöd av bestämmelserna i kungl. förbudet mot flyttning av smiden och hammarskatt den 11 december 1766, får ämbetet å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar till förhindrande av möjligen inträdande tjuguarig hävd härmed anhålla om laga kallelse och stämning till rådhusrätten å — (namn å hemmansdel och ägare samt dag för dennes lagfart) — med yrkande, att hemmansdelen måtte till Kungl. Maj:ts och kronan genast avträdas och den åkomna lagfarten undanröjas.»

Rättegångshandlingarna synas icke innehålla något av vikt för bedömandet av skäligheten och billigheten av ett eventuellt nedläggande av kronans anspråk. I dem finnes intaget åberopade skatteköpebrevet av den 10 februari 1744, som innehåller de i dylika handlingar vanliga villkor och bestämmelser. Vidare har kronans ombud under åberopande av Kungl. Maj:ts ovanberörda nådiga brev av den 14 februari 1913 föreslagit, att målen skulle förklaras vilande, vilket av svarandena avböjts med hänsyn till de allvarsamma olägenheter, som de utan motsvarande nytta skulle hava av en förlängning av den tid, inom vilken deras rätt bleve slutligen bedömd. Själva utredningen i målen består väsentligen i ett åberopande av de handlingar och yttranden, som framlagts och avgivits i ett förut vid Daga häradsrätt utagerat likartat mål (anmärkt under 2:o härövan), och angår uteslutande själva rättsfrågan. Rådstuvurättens utslag är meddelat den 8 mars 1915 och innefattar ett ogillande av kronans talan.

Målen äro av advokatfiskalsämbetet fullföljda i Svea hovrätt, på vars prövning de ännu äro beroende.

Det är alltså andra omständigheter än de i rättegångshandlingarna åberopade, som man har att taga hänsyn till för bedömande av, om det må vara skäligt och billigt att i dessa fall något åtgöra. Men dessa andra omständigheter tala ett desto tydligare språk. Det föreligger här en massinstämning av små jordlotsägare. Uppenbarligen gäller det eu förstadsbildning eller ett småbrukaresamhälle. Taxeringsvärdena och de små mantalssiffrorna vittna därom. Man begår säkerligen intet misstag, om man går ut ifrån, att flertalet av dessa småbrukare ingalunda äro i den ekonomiska ställning, att de kunna betala sina lägenheter en gång till, i händelse kronan skulle vinna dem. Ett bifall till kronans talan betyder alltså för många av svarandena en grusad ekonomisk existens. Likaledes läser det vara ganska antagligt, att ett flertal av dessa fastigheter äro besvärade med in-teckningar. Ett bifall till kronans talan betyder dessa in-teckningars nullitet, och den förlust, som en sådan nullitet innebär, träffar okända sakägare utanför svarandenas krets. Svarandena ha under en följd av år efter vunnit lagfart och i god tro innehafva sina jordlotter, ingen försum-melse eller vårdslöshet i fråga om förvärvet kan läggas dem till last. De få lida oförskyllt, offer för en gammal, under långa tider förgäten författning, som på det yttersta i dessa tider dragits fram ur glömskans gömma.

Men det förefinnes i fråga om dessa rättegångar även ett annat förhållande, som ur den rena statsnyttans synpunkt ej bör lämnas ur räkningen. I 11 kap. 1 § jordabalken stadgas, att den, som efter klander vinner jord åter, är pliktig återgålda all nödig och nyttig förbättring. I fråga om den närmare innebörden av detta stadgande må hänvisas till den utredning därom, som finnes förebragt i Nya Lagberedningens förslag till jordabalk, del III, pag. 246 och följande. Och det kan i fråga om Mestamålen betecknas som obestriddigt, att gällande lag föranleder därtill, att kronan, om den vinner de omstämda jordlotterna, är pliktig att till de nuvarande ägarna, vilka otvivelaktigt äro i god tro, återgålda all å jorden nedlagd nödig och nyttig förbättring. Anspråk på dylik ersättning är visserligen icke framställt i de nuvarande rättegångarna, men intet hindrar, att det kan anhängiggöras efteråt, och uppenbarligen kommer anspråket ock att framställas, så snart vederbörande jordägare bliva frändömda sina fastigheter. Till den nyttiga förbättringen är att räkna de å jordlotterna uppförda husen (jfr Nya Lagberedningen, anf. ställe, pag. 248), vilka uppenbarligen tillkommit långt efter det jorden blev kronan fränhänd. Det är nämligen antagligt, att den jordstyckning, varom de små mantalen och

taxeringsvärdena bära vittne, är ett senare tiders verk. Situationen torde alltså bliva den, att kronan, sedan den återvunnit de smålängheter, varom här är fråga, blir skyldig betala ersättning för därå uppförda egna-hemshus och andra byggnader, för vilka kronan ej har användning annat än i den mån desamma jämte tillhörande jord sedermera av kronan avyttras. Huruvida detta förfarande ens ur krass affärssynpunkt må vara att reflektera på, torde vara tvivelaktigt.

Det lider intet tvivel, att den omstörtning av de ekonomiska förhållandena inom orten och den misstro till rättssäkerheten inom landet, som skulle följa av ett bifall till kronans talan i dessa mål, utgöra ett ont, som icke på långt när uppväges av den ekonomiska fördel, som kronan skulle vinna. Det är antagligt, att statsmakterna skulle kraftigt uppfordras att träda emellan för att avvärja ett dylikt ont, om det hotade från annat håll; så mycket mera är det tillbörligt, att de icke själva framkalla det. Omständigheterna synas vara typiskt sådana, som enligt riksdagens och regeringens uttalanden böra motivera ett frånträdande av kronans eventuella — av underrätten redan underkända — rätt till dessa fastigheter.

Möjligen kommer den invändningen att göras, att riksdagen icke bör inlåta sig på ett uttalande i nyssnämnda riktning annat än på initiativ av Kungl. Maj:t. Vid en närmare granskning visar sig emellertid, att denna invändning i nu föreliggande fall knappast kan tilläggas någon betydelse. Ett nedläggande av rättegångarna och ett frånträdande av kronans eventuella rätt till de omtvistade fastigheterna innefatta otvivelaktigt ett sådant förfogande över statens fasta egendom, som ej kan vidtagas utan sammanstämmande beslut av Konung och riksdag. Vid sådant förhållande kommer ärendet efter ett beslut av riksdagen att upptagas till vidare behandling och slutligt avgörande av Kungl. Maj:t. Det torde vara självfallet att, om därvid skulle i något eller några av de föreliggande fallen framkomma omständigheter, som göra ett fullföljande av rättegången, om ej önskvärt, så åtminstone försvarligt, Kungl. Maj:t kommer att inrätta sitt beslut därefter. Sådant kan ske utan att den principiella ståndpunkt, som kan angivas genom ett riksdagens beslut, på något sätt frånträdes. Och det är angeläget, att det någon gång inom rimlig tid genom ett positivt beslut markeras, att de förut så livligt uttalade skälighets- och billighetshänsynen äro något annat och mera än blott vackra ord.

På grund av vad sålunda anförts få vi hemställa, att riksdagen måtte besluta

a) att i skrivelse till Kungl. Maj:t — med tillkännagivande, att riksdagen för sin del medgiver, att kronans

eventuella rätt till de under nr 45—66 här ovan omfördä fastigheter må eftergivas och rättegångarna om dem nedläggas — anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt för sin del upptaga frågan om dylikt eftergivande till prövning samt låta vidtaga de åtgärder, vartill samma prövning må föranleda; och

b) att likaledes i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta till nästa riksdag framlägga en fullständig uppgift å samtliga övriga av kammaradvokatfiskalsämbetet anhängiggjorda mål om återvinning av jord med angivande av grunden för kronans anspråk ävensom i största möjliga omfattning sådan utredning, som kan läggas till grund för ett bedömande av, om kronans eventuella rätt må eftergivas.

Stockholm den 21 januari 1916.

<i>Arvid Lindman.</i>	<i>Hans Andersson.</i>	<i>Albert Petersson.</i>
<i>Carl Persson.</i>	<i>P. Nilsson</i> i Bonarp.	<i>Gust. Odqvist.</i>
<i>J. Jeansson</i> i Kalmar.	<i>J. P. Jespersen.</i>	<i>E. O. Magnusson</i> i Tumhult.
<i>P. Rydholm.</i>	<i>S. Welin.</i>	<i>P. M. Olsson.</i>
<i>Edvard Lithander.</i>	<i>Ad. Wiklund.</i>	<i>Conrad Vahlquist.</i>
<i>Walter Kant.</i>	<i>J. O. Holmdahl.</i>	<i>A. V. Isaksson.</i>
<i>A. P. Gustafsson.</i>	<i>J. A. Jonsson.</i>	<i>C. J. Öberg.</i>
<i>Per Gabrielsson.</i>	<i>Jöns Jönsson.</i>	<i>Joh. Zelahn.</i>
<i>Bernhard Nilsson.</i>	<i>Cornelius Olsson.</i>	<i>Sam. Söderberg.</i>
<i>Karl Karlsson, Mo.</i>	<i>Axel E. Lindvall.</i>	<i>K. Westerström.</i>
<i>C. O. Johanson.</i>	<i>Joh. G. Svensson.</i>	<i>Edv. Andersson.</i>
<i>Emil Bengtsson.</i>	<i>Arthur Gustafson.</i>	<i>Fritz Kaijser.</i>
<i>John Jönsson.</i>	<i>M. Svensson.</i>	<i>Alfred Petterson</i> i Vråtsered.
<i>E. Eurén.</i>		

<i>Karl Magnusson</i> i Skövde.	<i>O. E. Holm.</i>	<i>Nils Johansson.</i>
<i>N. Gust. Åkerlindh.</i>	<i>Gustaf Rydén.</i>	<i>R. Andersson.</i>
<i>Carl Lorentzon.</i>	<i>K. Beckman.</i>	<i>N. E. Nilsson.</i>
<i>Aug. Lingström.</i>	<i>J. Åkerman.</i>	<i>John Erlansson.</i>
<i>C. O. Svensson.</i>	<i>Pehr Aug. Andersson.</i>	<i>David Norman.</i>
<i>Sig. A. Carlsson.</i>	<i>C. Wilh. Jönsson.</i>	<i>And. Elisson.</i>
<i>Wilh. Andersson.</i>	<i>David Pettersson.</i>	<i>A. Henrikson.</i>
<i>Carl Hallendorff.</i>	<i>Swen Persson</i> i Fritorp.	<i>L. E. Gustafsson.</i>
<i>Axel Lundblad.</i>	<i>Wilh. Hellberg.</i>	<i>S. A. Larsson</i> i Kroken.
<i>K. J. Larsson.</i>	<i>Karl Kahlström.</i>	<i>Axel Sundberg.</i>
<i>Nils Ohlsson</i> i Saljeröd.	<i>Alex. Thore.</i>	<i>Carl Lindmark.</i>
<i>Malte Sommelius.</i>	<i>Karl Hildebrand.</i>	<i>O. Alfr. Berg.</i>